

Etapy rozwoju rysunkowego dziecka

z pracy magisterskiej

Twórczość rysunkowa obok zabawy jest najpopularniejszym zjawiskiem w spontanicznej działalności dziecka. Sprawia mu ona przyjemność i satysfakcję z pozostawiania śladów własnych dokonań ruchowych na kartce papieru czy innym dostępnym materiale. Działalność ta jest też źródłem wiedzy o życiu emocjonalnym dziecka.

Dziecięca twórczość rysunkowa jest obiektem powszechnego zainteresowania i zachwytu. Nieporadne i prymitywne rysunki zachwycają bogactwem tematyki, swobodą i odwagą oraz trafnością konstrukcji. Dziecko nie zna kanonów kompozycji ani zasad sztuki rysunkowej. Gdy rysuje pochłonięte jest własną czynnością, urzeczony gamą barw, różnorodnością form, działa pod presją własnych impulsów i pobudek wewnętrznych.

Wszechstronność i siła wyrazu plastycznej sztuki dziecka znacznie przewyższają jego możliwości i zdolności do wypowiedzi słownej. Dziecko łatwiej potrafi wyrazić myśli i uczucia przy pomocy rysunku, harmonii barw niż słowem.

W Polsce najpopularniejszy jest podział etapów rozwoju rysunkowego dzieci dokonany przez S. Szumana. Wyróżnia on następujące trzy etapy:

I. OKRES BAZGRANIA

Okres bazgrania, czyli kształtowania się schematu – rozpoczyna się przeważnie między pierwszym a trzecim rokiem życia, zależnie od sytuacji i warunków, w których wychowuje się dziecko. Pierwsze rysunki przedstawiają duże, zwykle

poprzeczne zygzaki, które są zbieżne z wahadłowymi ruchami całego ramienia. W późniejszym okresie pojawiają się kształty mniejsze, spirale i zakrętaszy odpowiadające regularnym ruchom w stawie nadgarstkowym. Najpierw bazgranina składa się ze splotu linii ciągłych, które mieszają się ze sobą. Dziecko nie odejmując ołówka od papieru, robi wiele regularnych ruchów, pozostawiających nieplanowany, jedynie samoczynnie uwarunkowany ślad ołówkowy. W późniejszym okresie pojawiają się linie oderwane, po nich zaś także punkty, kiedy dziecko robi krótkie uderzenia rysikiem ołówka o papier.

Przełomowym krokiem w kierunku rysowania „rzeczy” staje się rysowanie „kółek” albo „wieloboków”, czyli zamykanie określonej powierzchni papieru ramami zarysu. Dziecko doprowadza do narysowania tego najprostszego kształtu, „zamykając” okrągłe i spiralne kreski, jakie już umie rysować. Wyobraża sobie ono najpierw tylko kształt ruchu, następnie wyobraża sobie również kształt rysunku, który chce narysować. Rysowane kreski zostają więc podporządkowane sile woli. Pierwsze wykonanie jest bardzo niedoskonałe. Nie ma w tych rysunkach poprawności kształtu, wyraźnie prostych linii, prawidłowych łuków, regularnych wieloboków, najczęściej są to łamane linie i spirale zbliżone do tych, które rysowało mechanicznie. Poszczególne elementy rysunku rozrzucone są na całej stronie, nie tworząc jednolitej całości. Na tym etapie bazgrot dziecko zaczyna interesować różne kolory. Najczęściej używa kolorów chromatycznych i czystych. Od początkowej ogólności rysunku dziecka jest pewne dłuższe przejście do konwencjonalnej określoności rysunkowej. Czas ten można nazwać okresem niezrównoważonego nazywania i pierwszej, mglistej nieokreśloności rysunkowej. Struktury rysunkowe niektórych przedmiotów rozpoczynają się formować, ale ich ukształtowanie jest jeszcze tak słabe i pierwotne, że rysunki mogą być w różny sposób interpretowane.

Rysunek podstawowy, czyli ten stanowiący pewną określoną całość, obrazującą graficznie przedmiot realny tworzy dziecko

albo przez syntezę pojedynczych elementów w całość uporządkowaną, albo przez rozebranie pierwotnych, jednolitych i podstawowych części. Na pierwszym etapie formowania się zarysu rysunkowego osoby i przedmioty są przez nie umieszczane na kartce przeważnie w centralnym miejscu, pozostałe zaś elementy rysunku, jakby rozrzucone otaczają owo centralne miejsce. Te pierwsze „dzieła” rysunkowe wyrażają egoistyczne uczucia dziecka. W tym czasie nie jest ono jeszcze świadome, że między nim a otaczającą je rzeczywistością istnieje stosunek przestrzenny. Dopiero gdy zdobywa doświadczenia, powoli zaczyna wyodrębniać otaczające je rzeczy i zjawiska od swojej osoby. Stopniowo nabierając wprawy w posługiwania się ołówkiem, dziecko w wieku 4-5 lat potrafi prymitywnie planować przestrzeń na powierzchni kartki papieru. Rozmieszczając osoby i przedmioty w jednym szeregu, umieszcza je na przeważnie na dolnej krawędzi strony, jakby na linii będącej podstawą.

Wszystkie elementy rysunku, ustawione na tej linii, bez względu na jej kierunek, są zawsze położone prostopadle do niej. Takie umieszczenie występuje jest u zdecydowanej większości badanych dzieci. Dziecko w tym okresie rozwoju rysuje zazwyczaj z pamięci lub z wyobraźni. Nie rysuje ono zazwyczaj przedmiotów jako wyobrażeń bardzo żywych, ale głównie schematycznych i mało ekspresyjnych. Świadczy to właśnie o ubogim, prymitywnym i schematycznym charakterze tych rysunków. Dziecko rysuje to, co o przedmiocie już wie w chwili rysowania. Im więcej elementów należących do przedmiotu dziecko w danej chwili pamięta, tym więcej jest ich umieszczonych na rysunku i tym bardziej urozmaicony i szczegółowy jest ten rysunek. Dziecko „montuje” więc pierwotnie przedmiot z określonej ilości właściwych mu elementów, które pamięta w chwili rysowania.

Scalając te elementy w jednym rysunku, wykonuje syntezę, która nie w pełni jest poprawna. Robi ono wiele typowych błędów, aż w końcu uda mu się zbudować zasadniczo poprawny obraz danego przedmiotu lub osoby. Błędy te dotyczą przede wszystkim

położenia rysunku, proporcji elementów w stosunku do całości, umiejscowienia części w całości, ilości elementów narysowanych, np.: w rysunku osoby pomija tułów lub nogi albo zmienia liczbę rąk. Najpierw pojawiające się rysunkowe postacie ludzkie to składające się z kółek i kresek „głownogi”. Poszczególne części twarzy dziecko najpierw rozmieszcza na głowie w dowolny sposób, nie zwracając szczególnej uwagi, czy jest to zgodne z rzeczywistością. W miarę zdobywania doświadczenia dziecko zwiększa swoje zainteresowanie rysunkami ludzi i następuje faza „głowotułowia”. Sylwetkę ludzką w tym czasie dziecko rysuje zazwyczaj frontalnie, jest ona najpierw pozbawiona ubioru.

II. OKRES SCHEMATU (IDEOPLASTYKA)

Okres schematu (ideoplastyka) datuje się na czas pomiędzy 6 a 12 rokiem życia. Zazwyczaj każdy rysunek może być nazwany schematem czy symbolem istniejącego przedmiotu, to jednak w omawianym znaczeniu jako schemat należy rozumieć pojęcie, do którego dziecko dopracowało powtarza je wielokrotnie, jeżeli doznania emocjonalne nie skłaniają go do jego modyfikacji. Rozbieżność między częstym stosowaniem schematu, a jego szablonowym powtarzaniem jest taka, że schemat może podlegać wielu zmianom, natomiast szablonowe powtórki zawsze są takie same. Ewolucja rysunków dziecka polega głównie na schemacie. Schematy są z zasady ogólne i dzięki temu stają się punktem wyjściowym do indywidualizacji. Ponieważ są ogólne, mogą być stosowane w wielu przypadkach. Rozwój w kierunku coraz większej autentyczności i szczegółowości następuje po nauczaniu się przez dziecko podstawowych schematycznych form, odnoszących się w sposób zasadniczy do całości elementów pewnej grupy.

Z bazgrot powstaje się i wyłania schemat, początkowo niedoskonały. Z biegiem czasu staje się on jednak poprawny, a później dziecko dopracowuje go i wzbogaca o dodatkowe elementy i tak powoli zbliża go coraz bardziej do rzeczywistości.

Tradycyjne i ewolucyjne stosowanie schematów świadczy zatem o stopniu rozwoju rysunkowego dziecka, który w tym czasie jest jeszcze zupełnie niezależny stanu rzeczywistego, tzn. od bezpośredniej, celowej i metodycznej obserwacji rzeczywistości dla celów rysunkowych. Dużą rolę odgrywa ma też sprawność manualna dziecka. Jego rozwój rysunkowy może następować tylko wtedy, gdy dziecko umie przemoc automatyzm ruchów i schematyzm w widzeniu rzeczywistości oraz widzi nowe szczegóły i wykonuje w czasie rysowania nowe ruchy, konieczne do włączenia nowego elementu do starego schematu. Wyrobiwszy sobie jeden schemat rysunkowy określonego przedmiotu, używa go dziecko jak najczęściej, tzn. zawsze, kiedy można go w zastosować.

Może nim być objęta bardzo duża liczba różnych elementów, chociaż rysuje je bardzo ogólnikowo i schematycznie. Ewolucja rysunkowa dziecka w czasie schematyzmu rozpoczyna się od form najprostszych, obejmujących bardzo duże ilości przedmiotów „schematycznych” i dąży do form szczegółowych, typowych, konkretnych, lecz dających się stosować w ściśle określonym zakresie. Schemat „człowieka” jest poprzedzony zazwyczaj schematem „zwierzęcia”. Pierwotne schematy zwierząt są przekształceniami schematu ludzi. Gdy schemat zwierzęcia jest już opracowany, dziecko musi dołożyć nowego wysiłku, aby z kolei stworzyć schematy poszczególnych rodzajów zwierząt. Pierwsze schematy istot żywych rysowane przez dzieci zazwyczaj stoją bez ruchu. Są one najczęściej zbudowane symetrycznie, przedstawione w pozycji stojącej, „na baczność”. Mniej więcej po osiągnięciu szóstego roku życia dzieci próbują rysować postać ludzką w ruchu. Jest on wyrażony w pierwszym etapie układem rąk. Są one wyciągnięte lub rozłożone na boki. W kolejnym etapie dzieci uruchamiają nogi. Ruch obrazowany jest poprzez zgięcie obu kończyn. Około siódmego roku można dzieci zaczynać rysować zgięcie korpusu ciała.

Układ ten występuje przede wszystkim w rysunkach przedstawiających człowieka w ujęciu profilowym. Najpierw więc dziecko musi nauczyć się rysowania z profilu. W tym okresie ma

ono tendencję do podkreślania znaczenia, jakie ma dla niego dany schemat poprzez przedstawienie go w większych rozmiarach w porównaniu z innymi elementami na tym rysunku. Nazywane jest to przekształceniem afektywnym. Jest to przejaw naturalnej tendencji do wyolbrzymiania wszystkiego, co ma dla dziecka znaczenie, lub wywołuje duże przeżycie w rysującym i ma je także widzu. Dziecko uwydatnia wagę osoby, rysując ją większą od innych, zwielokrotniając jej wzrost. Rysunki z czasów schematyzmu przedstawiają zazwyczaj kształty geometryczne. Głowa bywa zazwyczaj kołem, tułów elipsą, nogi i ręce to linie proste, oczy – punkty albo prostych kreseczki, ubranie składa się z geometrycznych wieloboków itp. Geometryczna forma rysunku dziecięcego polega na prymitywizacji obrazu rzeczywistości. Jest to konieczny wynik środków rysunkowych, jakie dziecko ma do dyspozycji. Musi ono bowiem kształt widziany przełożyć na linię ołówka. Proste i regularne kreski są łatwiejsze niż bardziej skomplikowane elementy, dziecko w czasie rysowania tłumaczy to, co ma przed oczyma na proste regularne kształty, upraszcza obrazy przedmiotów, ograniczając je do najprostszycy elementóv.

III. OKRES POSTSCHEMATYCZNY (FIZJOPLASTYKA)

Z biegiem czasu schematyczne rysunki dziecka rozwijają się, stając się doskonalsze, bardziej perfekcyjne i wyrafinowane. Schemat zostaje poprawiony, zbudowany w sposób właściwy, konkretny, zawierający już wszystkie charakterystyczne cechy postaci. Typ rysunkowy jest już dokładną definicją, pełni rolę rozwojową schematu. Wygląd schematu jest już uogólniony, bardzo bliski rzeczywistości. Rysunek standardowy zbliża już bardzo do natury, jednak powstał on dzięki wyobraźni sensownie kształtującej, a nie jako „fotografia” natury. Dziecko wraz z ogólnym rozwojem doskonali swój schemat rysunkowy i stara się zbliżyć do wytworzenia coraz bardziej doskonałego typu przedmiotów. Stworzenie własnych wzorów przedmiotów rysowanych jest koniecznym warunkiem uzyskania wyższego stopnia rozwoju

rysunkowego. Koniecznością jest też, żeby dziecko w pewnej chwili zwróciło się na zewnątrz, od wzorca wewnętrznego do zewnętrznego, od naturalizmu spójnego ku właściwemu, od ideoplastyki do fizjoplastyki. Rysunki dzieci w wieku poschematycznym zazwyczaj nie są już ulepszane, pomimo, że nabywa ono w szkole nowe umiejętności. Z wiekiem traci ono jednak dziecięcą ekspresję, a nade wszystko oryginalność wyrażania rysunkowego. Bywa nawet tak, że dzieci przestają w ogóle samorzutnie rysować. Dzieje się tak najprawdopodobniej dlatego, że dziecko zaczyna dostrzegać, że przedmiot rzeczywisty ma inny wygląd, niż na rysunku, ale nie ma umiejętności, żeby go narysować go tak jak naprawdę wygląda, tj. naturalistycznie. Te trudności pozbawiają dziecko chęci do rysowania. Tylko niewielki odsetek dzieci zdobywa zdolność wiernego, realistycznego rysowania natury.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.